

Departementale Auditdiensten

**Programma
Ruimte voor de Rivier**

**Assurance-rapport bij
Voortgangsrapportage 12**

Peildatum 1 juli 2008

Inhoudsopgave

1	ASSURANCE-RAPPORT	3
2	BUDGETTAIRE SITUATIE	7
3	BEVINDINGEN	8
3.1	TOEREIKENDHEID PROJECTBEHEER	8
3.2	KWALITEIT EN VOLLEDIGHEID VAN IN DE VOORTGANGSRAPPORTAGE OPGENOMEN INFORMATIE	10
4	BIJLAGE	12

---

1 Assurance-rapport

Opdracht

Het programma Ruimte voor de Rivier is door de Tweede Kamer der Staten-Generaal op 15 mei 2001 als groot project aangewezen. In het kader van de Regeling grote projecten dient bij voortgangsrapportages periodiek een accountantsrapport gevoegd te worden met een oordeel over:

- het projectbeheer, waaronder begrepen de toereikendheid van de projectorganisatie, de kwaliteit van de opzet van de bestuurlijke informatievoorziening, de kwaliteit van de opzet en werking van de administratieve organisatie en de kwaliteit van de opzet en werking van het systeem van interne controle;
- de kwaliteit en de volledigheid van in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie.

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat in de vorm van een joint audit door de departementale Auditdienst van Verkeer en Waterstaat (VenW) en de departementale Auditdienst van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM), thans deel uitmakend van de Rijksauditdienst.

Dit onderzoek betreft de periode van 1 januari tot 1 juli 2008.

Om meer spreiding in de werkzaamheden bij de departementale auditdiensten te verkrijgen is intern besloten om met ingang van de voortgangsrapportage 12 van het project Ruimte voor de Rivier de voortgangsrapportages met peildatum 1 juli te voorzien van een assurance-rapport in plaats van een assurance-rapport bij de voortgangsrapportages met peildatum 1 januari. Hiervan is reeds melding gemaakt in de aanbestedingsbrief van het assurance-rapport bij voortgangsrapportage 11.

Beschrijving van het object van onderzoek

Wij hebben de voortgangsrapportage per 1 juli 2008, die als bijlage bij dit rapport is gevoegd, onderzocht. Deze voortgangsrapportage is opgesteld onder de verantwoordelijkheid van de Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat. Het projectbeheer, zoals dat door de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier in de eerste helft van 2008 werd uitgevoerd is eveneens onderzocht. Het is onze verantwoordelijkheid een conclusie te formuleren over de hierboven genoemde punten.

Criteria

Wij hebben het projectbeheer beoordeeld aan de hand van het Beheersplan Programmadirectie Ruimte voor de Rivier dat een nadere uitwerking is van het binnen het ministerie van VenW vastgestelde beheersmodel voor grote

---

projecten.

De in de voortgangsrapportage opgenomen financiële en niet-financiële informatie hebben wij beoordeeld aan de hand van de eisen die hieraan worden gesteld in de Regeling grote projecten.

Samenvatting van de uitgevoerde werkzaamheden

Toereikendheid van het projectbeheer

Wij hebben de opzet en werking van specifieke onderdelen van het projectbeheer - waaronder de administratieve processen en interne controlemaatregelen - beoordeeld aan de hand van het Beheersplan Programmadirectie Ruimte voor de Rivier, door middel van interviews, systeemtesten en de beoordeling van de relevante documentatie ter zake. Wij hebben hierbij aandacht besteed aan de beheersmaatregelen met betrekking tot de planning, de voortgangsbewaking, de budgetbewaking, de in- en externe informatievoorziening en het risicomanagement. Veel maatregelen worden door initiatiefnemers als provincies, gemeenten en waterschappen op basis van eerder gesloten bestuursovereenkomsten uitgevoerd. Een speciaal aandachtspunt voor ons onderzoek is geweest de wijze waarop de programmadirectie is omgegaan met de voortgangsrapportages van de initiatiefnemers.

De kwaliteit en de volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen historische financiële informatie

Ter zake van de volledigheid van de in de tekst en tabellen 6.1, 6.2, 6.3, 6.5 en 6.6 opgenomen historische financiële informatie in hoofdstuk 6 "Financiën" van de voortgangsrapportage, zijn wij nagegaan of de volgens artikel 12 van de Regeling grote projecten op te nemen informatie is opgenomen in de voortgangsrapportage.

Voorts zijn wij nagegaan of de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten in overeenstemming zijn met de administratie ultimo juni 2008.

De kwaliteit en de volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen toekomstgerichte financiële informatie

Ter zake van de in tabel 6.4 opgenomen toekomstgerichte financiële informatie omtrent het kasritme in hoofdstuk 6 paragraaf 4 hebben wij inlichtingen ingewonnen bij functionarissen van de organisatie, beschikbare documenten beoordeeld en zijn wij nagegaan of de beschikbare informatie op consistente wijze is verwerkt.

De kwaliteit en de volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen niet-financiële informatie

Ter zake van de volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen niet-financiële informatie, zijn wij nagegaan of de volgens artikel 12 van de Regeling grote projecten op te nemen informatie is opgenomen in de voortgangsrapportage.

Voorts zijn wij nagegaan of de niet-financiële informatie in hoofdstuk 4

"Planning en voortgang van het programma", in hoofdstuk 5 "Risicomanagement en auditing" en hoofdstuk 6 "De financiën van het Programma" paragraaf 6.3 t/m 6.6 van de voortgangsrapportage is ontleend aan interne informatie en rapportages die door het management worden gebruikt voor de beheersing van het project.

Wij hebben ons onderzoek verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder standaard 3000 "Assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot controle en beoordeling van historische financiële informatie". Dienovereenkomstig hebben wij ons onderzoek zodanig gepland en uitgevoerd dat een deugdelijke grondslag is verkregen voor onze conclusies met betrekking tot de door ons onderzochte punten.

Conclusies

Toereikendheid van het projectbeheer

Over de eerste helft van 2008 zijn de opzet en de werking van het projectbeheer in overeenstemming met het gestelde in het Beheersplan Programmadirectie Ruimte voor de Rivier, met uitzondering van het waarborgen van de integriteit van de gegevens in de risicodatabase, als gevolg van een onvoldoende toegangsbeveiliging. In de tweede helft van 2008 wordt deze onvolkomenheid in de toegangsbeveiliging ondervangen.

De kwaliteit en de volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen historische financiële informatie

De in de Regeling grote projecten voorgeschreven historische financiële informatie is opgenomen in hoofdstuk 6 "Financiën" van de voortgangsrapportage.

De verplichtingen, uitgaven en ontvangsten sluiten aan op de financiële administratie van het ministerie ultimo juni 2008.

De kwaliteit en de volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen toekomstgerichte financiële informatie

De in de Regeling grote projecten voorgeschreven toekomstgerichte informatie is opgenomen in hoofdstuk 6 paragraaf "kasritme". De in tabel 6.4 opgenomen toekomstgerichte financiële informatie is op een consistente wijze tot stand gekomen.

De kwaliteit en de volledigheid van de in de voortgangsrapportage opgenomen niet-financiële informatie

De in de Regeling grote projecten voorgeschreven niet-financiële informatie is opgenomen in de voortgangsrapportage.

Met betrekking tot de in hoofdstuk 4 "Planning en voortgang van het programma", hoofdstuk 5 "Risicomanagement en auditing" en hoofdstuk 6 "De financiën van het Programma" paragraaf 6.3 t/m 6.6 van de voortgangsrapportage opgenomen niet-financiële informatie hebben wij vastgesteld dat deze is ontleend aan (interne) informatie en rapportages die door het management worden gebruikt voor de beheersing van het project.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de budgettaire situatie kort toegelicht. De gedetailleerde bevindingen worden in hoofdstuk 3 weergegeven

---

2 Budgettaire situatie

De in de voortgangsrapportage weergegeven budgettaire situatie per 1 juli 2008 kan als volgt worden samengevat (x € 1 mln):

Projectbudget volgens PKB/Tracé Besluit	1.987,0
Technische mutaties en scopewijzigingen	140,3
Mutaties als gevolg van loon- en prijsontwikkelingen	156,1
Budgetoverheveling i.v.m. Hanzelijn	- 10,0
	-----
a) Projectbudget (prijspeil 2008)	2.273,4
b) Aangegane verplichtingen	282,3
	-----
c) Verplichtingenruimte (a-b)	1.991,1
d) Gerealiseerde uitgaven	244,6
e) Nog te betalen op aangegane verplichtingen (b-d)	37,7

Uit dit overzicht blijkt dat het totale projectbudget per peildatum 1 juli 2008 € 2.273,4 mln bedroeg en dat daarvan per 1 juli 2008 € 282,3 mln was verplicht. Voorts was er per 1 juli 2008 € 244,6 mln betaald op de aangegane verplichtingen.

In een bestuurlijk overleg op 8 december 2005 tussen de ministers van VROM, VenW en gedeputeerden van de provincie Overijssel zijn afspraken gemaakt over de aanpassingen van de Hanzelijn om te anticiperen op de aanleg van de by-pass voor de IJssel bij Kampen. De kosten bedragen € 30 mln en worden door de drie partijen gefinancierd. In het PKB budget van de Zomerbedverlaging Beneden-IJssel is een bedrag van € 10 miljoen betreffende de by-pass begrepen. Ingevolge deze afspraak is in de begroting 2009 een bedrag van € 10 miljoen toegevoegd uit het budget Ruimte voor de Rivier aan het budget van de Hanzelijn.

In de uitgaven is ten onrechte een bedrag van € 0,9 miljoen ten laste van het Programma Ruimte voor de Rivier gebracht in verband met de aankoop van grond voor lange termijnreservering. Een correctie zal in de 2^e helft van 2008 plaatsvinden.

Het programma kent een ontvangstentaakstelling van € 100 mln die destijds is bepaald bij de gelijktijdige verhoging van het uitgavenbudget in de PKB van € 2,1 miljard naar € 2,2 miljard. De verwachting is dat maximaal ca. € 32 mln gerealiseerd kan worden uit EU subsidies en uit de verkoop van zogenaamde restgronden. Er is derhalve een budgetverschil van € 68 mln dat nog invulling behoeft. Op dit moment is in totaal € 3,2 mln gerealiseerd aan ontvangsten.

---

3 Bevindingen

3.1 TOEREIKENDHEID PROJECTBEHEER

Inrichting projectorganisatie

Het projectbeheer overeenkomstig het "Beheerplan programmadirectie Ruimte voor de Rivier" van april 2007 is in 2007 en begin 2008 geleidelijk geïmplementeerd.

Begin 2008 is het eindrapport inzake de evaluatie van de inrichting van de Programmadirectie zoals opgenomen in de programmaopdracht Planstudiefase van 25 september 2006 uitgebracht. Op basis van een tussentijdse rapportage was in 2007 de PDR al begonnen met de implementatie van een aantal aanbevelingen. De implementatie van de aanbevelingen is op dit moment nagenoeg afgerond.

Het toetskader "Mijlpalen en Producten" dat in februari 2008 is vastgesteld, vormt een goed kader voor de sturing van het project en de borging van de kwaliteit bij de initiatiefnemers. In de planstudiefase vormen het afsluiten van bestuursovereenkomsten en de plannen van aanpak met de initiatiefnemers het meest kritische proces, evenals het afsluiten van projectopdrachten met Rijkswaterstaat. Met behulp van het toetskader toetst de programmadirectie of de bestuursovereenkomsten, de plannen van aanpak en projectopdrachten voldoen aan de gestelde eisen.

Scopebeheer

Er is een adequate procedure voor scopewijzigingen. In de eerste helft van 2008 heeft zich 1 scopewijziging voorgedaan. In de PKB van de maatregel Noordwaard blijkt geen rekening te zijn gehouden met het dijkvak Steurgat in het plangebied Noordwaard. Op dit moment wordt door de Programmadirectie er vanuit gegaan dat deze scopewijziging binnen het beschikbare budget kan plaatsvinden.

Planning en voortgangsbewaking

Er is een beschrijving van de werkwijze met betrekking tot de planning en voortgangsbewaking. De voortgangsinformatie die elk kwartaal ontvangen wordt van de initiatiefnemers is hierbij van cruciaal belang. Met behulp van het eerder genoemde algemene toetskader is er voldoende borging dat de ontvangen informatie de beoogde kwaliteit bezit.

De planning wordt thans elk kwartaal geactualiseerd op basis van de door de initiatiefnemers uitgebrachte voortgangsrapportages.

Het monitoren van de initiatiefnemers die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering gebeurt via de afgesloten bestuursovereenkomsten. De bestuursovereenkomsten zijn volgens een vastgesteld model tot stand gekomen, behoudens de zogenaamde "koplopers". Deze laatste

---

overeenkomsten zijn zoveel mogelijk in lijn gebracht met de standaard overeenkomst. In de overeenkomsten zijn voorwaarden opgenomen waaraan de kwaliteit van de producten (planningsgegevens, inhoud voortgangsrapportage, ontwikkeling en beheer risico's etc.) van de initiatiefnemers moet voldoen.

In het toetskader Mijlpalen en Producten zijn de uit te voeren toetsen op de producten van de initiatiefnemers opgenomen. Uit de door de Programmadiirectie uitgevoerde toetsen is gebleken dat bij een aantal initiatiefnemers de producten van de initiatiefnemers nog dienen te worden geoptimaliseerd. Indien noodzakelijk treedt de Programmadiirectie daarbij facilitair op, bijvoorbeeld door de risicomaneagementsessies bij de initiatiefnemers, het beschikbaar stellen van een normenkader en het organiseren van projectleidersdagen voor initiatiefnemers.

Ramingen

De ramingen zijn opgesteld volgens de vastgestelde VenW brede PRI systematiek en worden elk kwartaal geactualiseerd. Daarnaast vindt actualisering plaats bij het bereiken van een besluitvormingsmoment. Elk kwartaal wordt door middel van actualisering van de risico's nagegaan of de post onvoorzien nog toereikend is om het project af te ronden.

Budgetbewaking

Per kwartaal worden de ontwikkelingen met betrekking tot het budget gerapporteerd. Aan deze ontwikkelingen liggen geactualiseerde risico's, ramingen, prijsindexeringen, taakstellingen en scopewijzigingen ten grondslag. In de eerste helft van 2008 zijn er geen onttrekkingen aan de post onvoorzien geweest.

Risicomanagement

Risicomanagement is een zaak van de Programmadiirectie voor de programmarisico's. Dit zijn maatregeloverstijgende risico's. De risico's op maatregelniveau zijn een zaak van de initiatiefnemers. Per kwartaal wordt door de initiatiefnemers gerapporteerd over de ontwikkeling van de risico's. De Programmadiirectie heeft vastgesteld dat het risicomanagement bij een aantal initiatiefnemers op onderdelen nog verbetering behoeft. De Programmadiirectie heeft facilitaire maatregelen genomen om het risicomanagement bij de initiatiefnemers op voldoende niveau te brengen.

In de verslagperiode hebben diverse veranderingen in regelgeving plaatsgevonden. Voor de Programmadiirectie zijn deze veranderingen exogene (niet te beïnvloeden) risico's voor de uitvoering van het programma. Voor de beheersing van de risico's (te weten: een mogelijke inconsistentie tussen beleid, wet en regelgeving) welke een verandering in de beheersingsmaatregelen met zich mee kunnen brengen is de Programmadiirectie afhankelijk van andere partijen.

Binnen het ministerie zijn diverse acties geweest om de exogene risico's voor de Programmadiirectie te mitigeren. Ons is thans nog niet gebleken dat deze risico's leiden tot ernstige vertragingen in zowel het verlenen van de nodige vergunningen als in de uitvoering (handhaving).

De programmarisico's zijn ondergebracht in een aantal thema's (hydraulica, grond, innovatie etc.). Elk thema is verankerd en belegd bij een directieteamlid. De coördinatie is gelegd bij de risicomanager van de Programmadiirectie. Deze persoon ressorteert niet rechtstreeks onder de Programmadiirecteur, maar maakt deel uit van de afdeling bedrijfvoering. De risicomanager voert challenge gesprekken met de thematrekkers en de risico-eigenaren en muteert de risicodatabase. Omdat de risicomanager geen deel uitmaakt van het directieteam kan het risico bestaan dat de programmarisico's binnen het directieteam niet altijd de vereiste aandacht krijgen.

Er bestaat een risico voor wat betreft de integriteit van de gegevens in de risicodatabase als gevolg van onvoldoende toegangsbeveiliging. In de tweede helft van 2008 wordt een risicodatabase geïmplementeerd waarin deze onvolkomenheid in de toegangsbeveiliging is ondervangen.

Auditing

In de eerste helft van 2008 is het instrument auditing uitsluitend ingezet als onderdeel van de interne controle tijdens het productieproces (bijvoorbeeld plannen van aanpak van initiatiefnemers). In ons rapport bij de voortgangsrapportage 11 hebben we aanbevolen het auditinstrument ook in te zetten voor het verkrijgen van een oordeel over het functioneren van (delen van) de eigen organisatie. In de verslagperiode heeft de Programmadiirectie afspraken gemaakt voor de invulling van deze aanbeveling in de tweede helft van 2008.

Informatievoorziening en communicatie

Zowel de interne als externe communicatiestructuur zijn beschreven in de Programmaopdracht Ruimte voor de Rivier. Daarnaast zijn diverse beheersmaatregelen getroffen om er voor zorg te dragen dat de interne en externe informatievoorziening op consistente wijze tot stand komt. Wij hebben vastgesteld dat de informatie op consistente wijze tot stand komt.

3.2 KWALITEIT EN VOLLEDIGHEID VAN IN DE VOORTGANGSRAPPORTAGE OPGENOMEN INFORMATIE

3.2.1 Opzet voortgangsrapportage

De opzet van de voortgangsrapportage is gebaseerd op het binnen het ministerie van VenW geldende beheersmodel en informatieprofiel. De voortgangsrapportage is tot stand gekomen op basis van de interne kwartaalrapportages. Wij hebben vastgesteld dat de informatie in de voortgangsrapportage consistent is met de informatie in de kwartaalrapportages en met overige interne verslagen en documenten.

3.2.2 Scope

In de voortgangsrapportage zijn in bijlage 1a en 1b alle mutaties in het projectbudget na de PKB opgenomen.
In de eerste helft van 2008 heeft zich één scopewijziging voorgedaan.

3.2.3 Planning

De planning is opgenomen in tabel 4.1 van hoofdstuk 4 "De planning en voortgang van het Programma". In de tabel is informatie opgenomen van de huidige situatie ten opzichte van de oorspronkelijke PKB planning. De toelichting op de tabel is toereikend.

3.2.4 Financiën

In hoofdstuk 6 paragraaf 2 van de voortgangsrapportage wordt ingegaan op het projectbudget. In hoofdstuk 6 paragraaf 3 op de daarbij behorende verplichtingen en kasrealisaties.
Wij hebben vastgesteld dat deze informatie in overeenstemming is met de financiële administratie van het ministerie ultimo juni 2008

3.2.5 Risicoparagraaf

In paragraaf 5.3 van de voortgangsrapportage wordt een gekwantificeerd risicoprofiel weergegeven, gerelateerd aan het oorspronkelijke risicoprofiel uit de PKB. Wij hebben vastgesteld dat deze informatie is ontleend aan het risicoregister.

Wij zijn gaarne bereid het één en ander nader toe te lichten.

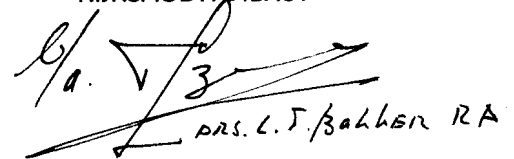
Den Haag, 28 oktober 2008

DEPARTEMENTALE AUDITDIENST
VERKEER EN WATERSTAAT

P. Scholte RA

RIJKSAUDITDIENST

Drs J.J. van Loo RA MGA

---

4 Bijlage

Voortgangsrapportage 12 Ruimte voor de Rivier

12e Voortgangsrapportage

1 januari 2008 - 30 juni 2008

.....

Colofon

Uitgegeven door: Programmadirectie Ruimte voor de Rivier
Postbus 24103
3502 MC Utrecht

Informatie:
Telefoon: 088-7972900

Uitgevoerd door:

Opmaak:

Datum: 17 september 2008

Status: Definitief

Versienummer:

Inhoudsopgave

1	Inleiding 4
1.1	Opdracht 4
1.2	Leeswijzer 4
1.3	Samenvatting hoofdpunten verslagperiode 4
2	Het programma in zijn omgeving 6
2.1	Doel programma 6
2.2	Organisatorische context en sturingsfilosofie 7
2.3	Raakvlakken met andere ontwikkelingen 8
2.4	Communicatie 9
3	De Scope van het programma 11
4	De planning en voortgang van het programma 13
4.1	Mijlpalen 13
4.2	Ontwikkelingen per riviertak 17
4.2.1	Voortgang Boven-Rijn/Waal 17
4.2.2	Voortgang Benedenrivierengebied 18
4.2.3	Voortgang Pannerdensch Kanaal, Neder-Rijn en Iek 19
4.2.4	Voortgang IJssel 19
5	Risicomanagement en auditing 22
5.1	Risicomanagement binnen Ruimte voor de Rivier 22
5.2	Beheersing van risico's op programmaniveau 22
5.3	Auditing 26
6	De financiën van het programma 27
6.1	Algemeen 27
6.2	Programmabudget 27
6.3	Uitgaven en aangegeven verplichtingen 28
6.4	Kasritme Ruimte voor de Rivier 31
6.5	Ontvangsten 31
6.6	Monitoring post onvoorzien 32
	Bijlagen 34
	Bijlage 1a 34
	Bijlage 1b 35
	Bijlage 2 36
	Bijlage 3 37
	Bijlage 4 39

1 Inleiding

1.1 Opdracht

Het programma 'Ruimte voor de Rivier' is op 15 mei 2001 aangewezen als Groot Project. Conform de Regeling Grote Projecten wordt ieder half jaar een voortgangsrapportage opgesteld. Deze twaalfde voortgangsrapportage gaat over de eerste helft van 2008.

De eindverantwoordelijkheid voor het programma Ruimte voor de Rivier ligt bij het ministerie van Verkeer en Waterstaat met medeverantwoordelijkheid van het ministerie van LNV en het ministerie van VROM.

1.2 Leeswijzer

De voortgang van het programma Ruimte voor de Rivier wordt beschreven in termen van scope (Hoofdstuk 3), planning (Hoofdstuk 4), risicomangement en auditing (Hoofdstuk 5) en financiën (Hoofdstuk 6). Hieraan voorafgaand wordt een korte beschrijving gegeven van de relevante ontwikkelingen in de omgeving van het programma (Hoofdstuk 2).

1.3 Samenvatting hoofdpunten verslagperiode

Het afgelopen half jaar stond samengevat in het teken van 1) het vaststellen van het Plan van Aanpak van 14 maatregelen, 2) het door de initiatiefnemers indienen van de eerste projectbeslissingvoorstellen (SNIP3), 3) het toetsen van deze eerste drie voorstellen door de programmadirectie, 4) het voorbereiden van de realisatiefase en 5) het aanscherpen van bestaande beleidskaders.

In de vorige verslagperiode lag de nadruk nog vooral op het ondertekenen van de bestuursovereenkomsten en projectopdrachten als formeel startsein voor de planstudie. In deze verslagperiode is voor 14 PKB-maatregelen het Plan van Aanpak door de programmadirectie beoordeeld en vastgesteld en daarmee komt het aantal maatregelen waarvoor het Plan van Aanpak is vastgesteld in totaal op 23. In het plan van aanpak is de planning voor de planstudie vastgesteld op alle relevante stappen. Wanneer naar de in de PKB afgegeven uiterste data voor de projectbeslissing wordt gekeken, dan blijkt die voor een deel van de maatregelen te moeten worden geactualiseerd. Voor de ingrijpendste maatregelen betekent dit dat naar versnellingsmogelijkheden zal worden gezocht om de gestelde einddatum van 2015 te halen. Versnellen is vooral mogelijk door parallel te werken.

Verder is versnelling mogelijk in de periode tussen de indiening van het SNIP3-voorstel en het uitvoeringsbesluit. In de PKB is hier standaard 24 maanden voor aangehouden. Versnelling wordt bereikt doordat anticiperend op de realisatie vergunningaanvragen in gang zijn gezet, de GWW-sector bij de voorbereidingen van de uitvoering is betrokken en doordat vastgoedaankopen zijn gedaan.

Voor een drietal projecten is het projectbeslissingsvoorstel ingediend door de initiatiefnemer. De programmadirectie heeft deze beoordeeld en naar verwachting zullen in het derde kwartaal de projectbeslissingen door de Staatssecretaris worden genomen. Een eerste bestuurlijke samenwerkingsovereenkomst evenals een realisatieovereenkomst zal op korte termijn kunnen worden gesloten. De voorbereidingen van de uitvoeringsfase zijn dan ook in volle gang.

De grootste uitgaven die in de afgelopen periode zijn gedaan betreffen vastgoedaankopen (€ 25 miljoen). Dit past bij het versnellen van activiteiten, zodat de realisatiefase zo snel mogelijk van start kan gaan na afronding van de planstudiefase.

Zoals aangegeven zijn voor alle grote maatregelen bestuursovereenkomsten afgesloten en is de planstudiefase goed op gang gekomen. Daarmee zijn de procesrisico's afgenomen. Dit vertaalt zich in het financiële risicoprofiel: ten opzichte van de vorige voortgangsrapportage is dit gedaald van € 376 naar € 304 miljoen. De verwachtingswaarde in de PKB deel 4 was € 384 miljoen. De laatste 5 verslagperiodes heeft het programma geen beroep hoeven doen op de post onvoorzien en is de reservering in tact gebleven.

In de verslagperiode zijn mogelijke onduidelijkheden in beleidskaders, waarin in de ontwerpfase rekening mee dient te worden gehouden, weggenomen. Het gaat dan om de Beleidslijn Grote Rivieren en de Leidraad Rivieren.

---

2 Het programma in zijn omgeving

2.1 Doel programma

Het kabinet richt zich op het realiseren van twee samenhangende doelstellingen:

1. Het op het vereiste niveau brengen van de bescherming van het rivierengebied tegen overstromingen;
2. Het leveren van een bijdrage aan het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van het rivierengebied.

Het waarborgen van voldoende veiligheid geldt als hoofddoelstelling; verbetering van de ruimtelijke kwaliteit als tweede doelstelling.

Veiligheid

Het vereiste veiligheidsniveau in het rivierengebied rond de Rijntakken moet uiterlijk in 2015 in overeenstemming zijn gebracht met een maatgevende Rijnafvoer van 16.000 m³/s bij Lobith. Voor het gedeelte van de Maas benedenstrooms van Hedikhuizen geldt dat het veiligheidsniveau uiterlijk in 2015 in overeenstemming moet zijn gebracht met een maatgevende afvoer van 3.800 m³/s bij Borgharen. Voor de IJssel wordt de maatgevende afvoer vanuit de Rijn nog verhoogd met een gezamenlijke toestroom van de zijrivieren van 250 m³/s.

Voor de toekomst bestaat de reële kans op een verdere stijging van de rivierafvoeren en de zeespiegel. Vanuit die kans moet worden voorkomen dat noodzakelijke toekomstige maatregelen worden belemmerd door nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen.

Ruimtelijke kwaliteit

Naast het bereiken en in stand houden van de veiligheid, heeft deze PKB tot doel een bijdrage te leveren aan de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit van het rivierengebied en het rivierengebied daarmee economisch, ecologisch en landschappelijk te versterken. Behoud en ontwikkeling van beschermde natuurwaarden heeft daarbij bijzondere aandacht. Door de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit moet het rivierengebied aantrekkelijker en leefbaarder worden. Het streven is om water en andere ruimtelijke functies te combineren, mits niet strijdig met de hoofddoelstelling van het riviersysteem, zijnde de afvoer van Water, IJs en Sediment (WIJS).

Om de doelstelling om een bijdrage te leveren aan de ruimtelijke kwaliteit te realiseren, adviseert een kwaliteitsteam vroeg in het planproces van de

---

maatregelen en waar nodig en mogelijk vindt bijstelling van de plannen plaats. De ruimtelijke kwaliteit moet echter wel binnen het taakstellend budget voor de betreffende maatregel worden gerealiseerd.

2.2 Organisatorische context en sturingsfilosofie

Bij de opstelling van de PKB Ruimte voor de Rivier is intensief samengewerkt met waterschappen, provincies en gemeenten. In de planstudiefase is deze samenwerking voortgezet.

Het beheersmodel grote projecten geeft richting aan de wijze van sturing van grote projecten, de sturingsfilosofie met betrekking tot het toezicht en aan de sturing en de verantwoording van het programma. Qua sturing is er sprake van een programma dat zich richt op het realiseren van de samenhangende doelstellingen (veiligheid en ruimtelijke kwaliteit) door middel van vele onderling verschillende, maar qua doelen en randvoorwaarden samenhangende maatregelen. Vanuit deze programmagedachte ligt de focus op het beheersen van deze maatregelen, de verbanden tussen maatregelen en de impact van iedere maatregel afzonderlijk op de realisering van de overkoepelende doelen. Om die reden wordt gesproken van het Programma Ruimte voor de Rivier.

De sturingsfilosofie van het programma kent twee hoofdelementen. Enerzijds worden initiatiefnemers gefaciliteerd, anderzijds wordt toezicht gehouden op de initiatiefnemers door middel van toetsing van hun voorstellen.

In de faciliterende rol levert het ministerie van V&W ondersteuning op kennisgebieden, om te voorkomen dat de initiatiefnemers telkens opnieuw het wiel moeten uitvinden. Naast de aandacht voor wet- en regelgeving gaat het onder andere om kaders op het gebied van hydraulische modellen, de procesaanpak voor de ruimtelijke kwaliteit, vergunningenmanagement, schaderegelingen, archeologie en de inrichting van het risicomanagement.

De basis voor het toetsen van de producten van de initiatiefnemers door het ministerie van V&W is de bestuursovereenkomst die wordt gesloten tussen de initiatiefnemer en het ministerie en het Plan van Aanpak voor de planstudiefase. Op basis van kwartaalrapportages vindt verantwoording plaats en zonodig bijsturing.

In de bestuursovereenkomst zijn de bepalingen vastgelegd die het de staatssecretaris mogelijk maken om de afgesproken resultaten van het totale programma waar te maken.

Conform de afspraak in de programmaopdracht, heeft een extern organisatieadviesbureau een evaluatie-onderzoek gedaan ten aanzien van het algehele functioneren van de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier (PDR). Speerpunten bij dit onderzoek lagen op het gebied van organisatiestructuur en –cultuur en op het interne en externe imago van de programmadirectie. Het rapport geeft vooral positieve conclusies ten aanzien van de snelle bouw van de organisatie en geeft enkele aanbevelingen ter optimalisering. Deze zijn inmiddels doorgevoerd.

2.3 Raakvlakken met andere ontwikkelingen

NURG-programma

Inhoudelijk bestaat samenhang tussen het NURG-programma en het programma Ruimte voor de Rivier. Met de NURG-projecten wordt een deel van de veiligheidsopgave reeds gerealiseerd. Hiermee is in de PKB Ruimte voor de Rivier rekening gehouden. De minister van LNV rapporteert in het kader van het groot project Ecologische Hoofdstructuur over de uitvoering van het NURG-programma. Bijlage 4 bevat een overzicht van de NURG-projecten die samenhangen met het programma Ruimte voor de Rivier.

Besluit Bodemkwaliteit

Op 3 december 2007 is het Besluit Bodemkwaliteit gepubliceerd in de Staatscourant. Per januari 2008 trad zowel het Besluit bodemkwaliteit (Bbk) als de Circulaire waterbodemsanering 2008 in werking. Het Bbk is nu van kracht voor waterbodems (baggerspecie) en wordt juli 2008 van kracht voor landbodems (grond). Met de inwerkingtreding van het Bbk zullen de bestaande beleidsregels Actief Bodembeheer Rijntakken en Maas (ABR&M) worden ingetrokken en wordt de uitvoering van het grondverzet vergemakkelijkt.

Leidraad Rivieren

De Leidraad Rivieren en de onderliggende Technische Rapporten zijn gepubliceerd in de Staatscourant op 31 oktober 2007. De Leidraad Rivieren wordt gebruikt bij het ontwerp van rivierdijken, waarbij deze versterkt dan wel verlegd of aangelegd worden, alsmede bij rivierverruiming. Aan de hand van de Ontpoldering Overdiepe Polder en Dijkverlegging Westenholtte wordt onderzocht in hoeverre de nieuwe Leidraad gevolgen heeft voor de dijkontwerpen. De resultaten worden in de volgende VGR besproken.

Kader Richtlijn Water

Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft in opdracht van het ministerie van Verkeer en Waterstaat de maatregelen van Nederlandse waterbeheerders doorgelicht, die moeten leiden tot het realiseren van chemisch schoon en ecologisch gezond water. De maatregelen zijn nodig om te voldoen aan de Europese kaderrichtlijn Water (KRW). In haar ex-ante evaluatie KRW heeft het Planbureau Leefomgeving in beeld gebracht welke maatregelen op basis van bestaand en nieuw beleid een significante

---

bijdrage leveren aan het realiseren van de doelen van de KRW. Hieruit blijkt dat Ruimte voor de Rivier een aanzienlijk aandeel heeft in het totale maatregelenpakket voor de rijkswateren.

Beleidslijn Grote Rivieren

Om de PKB te kunnen uitvoeren moet zeker zijn dat de werkzaamheden in de nieuwe en in de bestaande buitendijkse gebieden passen binnen de bestaande richtlijnen. In het Landelijk Bestuurlijk Overleg Hoogwater (LBOH) van 11 juni is overeenstemming bereikt over een voorstel om in de Beleidsregels grote rivieren een bepaling op te nemen waarvan het gevolg is dat voor activiteiten ter uitvoering van de goedgekeurde plannen van de PKB in beginsel de Wbr-vergunning zal worden verleend. Daardoor wordt voorkomen dat na goedkeuring van de PKB-plannen een hertoets gaat plaatsvinden.

Hoogwaterrichtlijn

Zoals in de vorige voortgangsrapportage is aangegeven is op 6 november 2007 de Richtlijn Overstromingsrisico's gepubliceerd in het Publicatieblad van de EU. Tevens is aangegeven dat onderzocht wordt wat hiervan de gevolgen voor het programma zijn. Gebleken is dat er geen gevolgen zijn voor het programma Ruimte voor de Rivier. De Richtlijn bevat geen veiligheidsnormen, maar verplicht per stroomgebied tot (a) het in beeld brengen van overstromingsrisico's met behulp van overstromingsgevaar- en overstromingsrisicokaarten en (b) het in beeld brengen van de beheersing van deze risico's in overstromingsrisicobeheerplannen. De eerste generatie van deze plannen, gereed uiterlijk in 2015, zullen zich richten op de periode na 2015 wanneer het programma al zal zijn afgerond.

Wet Ruimtelijke Ordening

Per 1 juli 2008 is de nieuwe Wet ruimtelijke ordening in werking getreden. Op grond hiervan kunnen rijksinpassingsplannen (rijksbestemmingsplannen) en provinciale inpassingsplannen worden vastgesteld.

Voor procedures met als planologische basis inpassingsplannen en/of projectbesluiten betekent dit dat vanaf 1 juli 2008 volgens de nieuwe WRO de administratieve onteigeningen plaats vinden op grond van titel IV (via VROM) en niet langer volgens titel IIa (via V&W). Omtrent de toepassing van de genoemde nieuwe regels worden procesafspraken gemaakt.

2.4 Communicatie

De media krijgt toenemende aandacht voor het programma Ruimte voor de Rivier, bijvoorbeeld naar aanleiding van de opening van het natuurproject Noordwaard door Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Willem

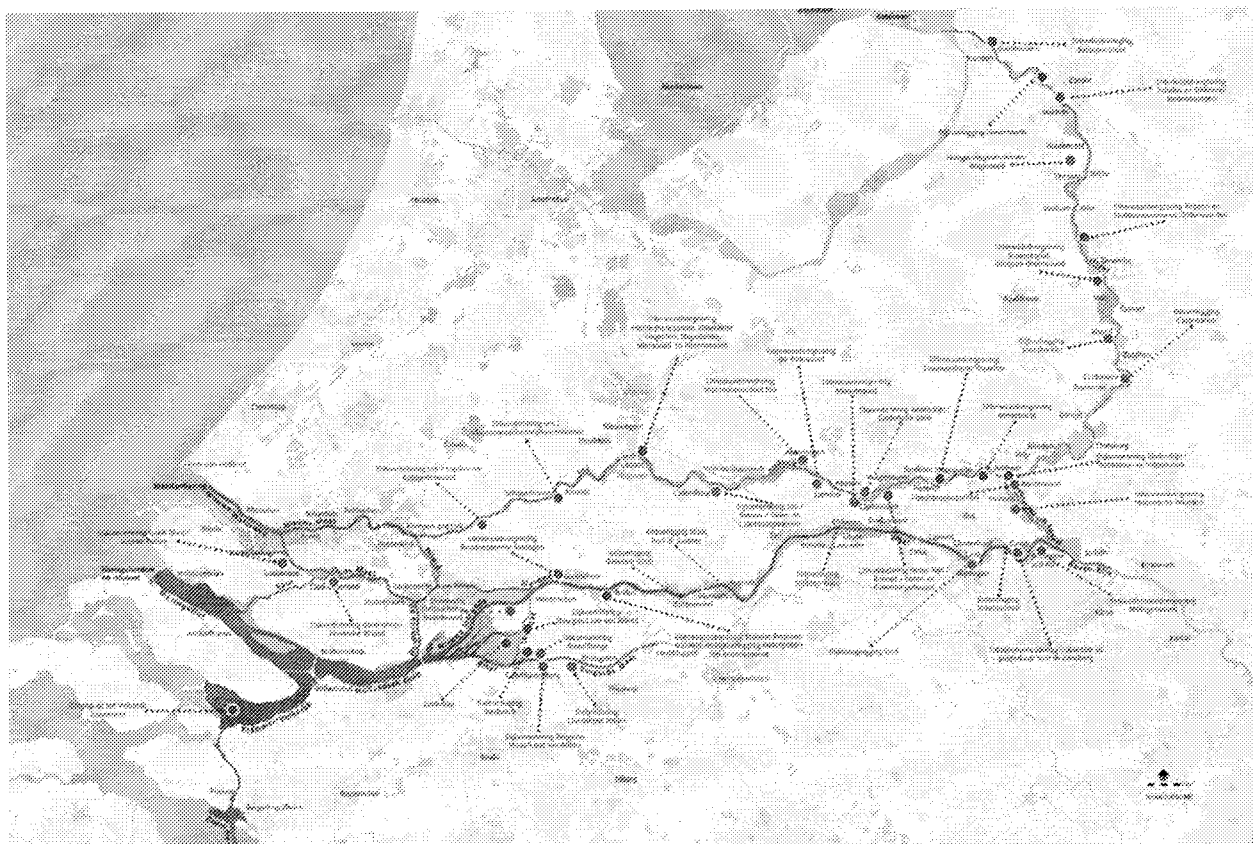

Alexander. Ook de uitspraak van de Raad van State over de MER-procedure van het project Zuiderklip heeft veel pers aandacht gekregen. Op maatregelniveau wordt zoveel mogelijk informatie verschaft aan betrokkenen (bewoners en bedrijven) teneinde de voortgang van het programma te bevorderen.

---

3 De Scope van het programma

In VGR 9 is uitgebreid ingegaan op de scope van het programma Ruimte voor de Rivier. In de daarop volgende Voortgangsrapportages worden alleen mutaties in de scope apart in dit hoofdstuk vermeld. Een scopemutatie is aan de orde wanneer de scope in de projectbeslissing (SNIP-3) afwijkt van die in de PKB. De scope beperkt zich tot type maatregel, locatie van de maatregel, ruimtelijke bestemming van het maatregelgebied en de MHW-taakstelling.

Afbeelding 3.1 Maatregelen Ruimte voor de Rivier

PKB deel 4 Ruimte voor de Rivier, die op 26 januari 2007 in werking is getreden, is het vertrekpunt voor de scope van het programma.

Bij de vaststelling van de PKB-maatregel 'Ontpoldering Noordwaard' blijkt abusievelijk geen rekening te zijn gehouden met het dijkvak Steurgat in ditzelfde plangebied. Inmiddels wordt er aan gewerkt om deze dijkverbetering mee te nemen in het programma. De inzet is dit vooralsnog te realiseren binnen het bestaande budget van de maatregel 'Ontpoldering Noordwaard'.

Scopemutaties tot verslagperiode	Datum
- Geen	
Scopemutaties verslagperiode	Datum
- Dijkverbetering Steurgat opnemen in ontpoldering Noordwaard	

Tabel 1: Scopemutaties

---

4 De planning en voortgang van het programma

4.1 Mijlpalen

De mijlpalen van het programma hangen nauw samen met de zogenaamde SNIP-fasen die het Ministerie van Verkeer en Waterstaat onderscheidt. De belangrijkste mijlpalen vanuit de Spelregels voor Natte Infrastructuurprojecten (SNIP) zijn de variantkeuze (SNIP 2A), projectbeslissing (SNIP 3), het voorbereidingsbesluit voor de uitvoeringsfase (SNIP 4), het uitvoeringsbesluit (SNIP 5) en de opleveringsbeslissing (SNIP 6). De projectbeslissing markeert het einde van de planstudiefase en het begin van de voorbereidingen voor de realisatiefase. Volgend op de projectbeslissing neemt het betreffend bestuursorgaan een publiekrechtelijk projectbesluit tot het treffen van de maatregel.

In het overzicht op de volgende twee pagina's is de voortgang per maatregel aangegeven. Met de kleuren groen, oranje en rood wordt vertraging of versnelling in de planstudiefase geprognoseerd in relatie tot de in de PKB opgenomen data voor projectbeslissingen. Indien de hier genoemde data afwijken van de PKB wordt dit in bijlage 3 toegelicht. Groen betekent een versnelling met drie maanden of meer. Oranje betekent een vertraging voor de totstandkoming van de projectbeslissing met 3 tot 12 maanden en rood betekent een vertraging van de projectbeslissing met 12 maanden of meer.

Voor een aantal maatregelen moet de in de PKB genoemde datum voor de projectbeslissing worden geactualiseerd. In bijlage 3 zijn de planningsmutaties voor deze maatregelen opgenomen en verklaard. In onderstaand overzicht is aangegeven om welke maatregelen het hierbij gaat door een asterisk te plaatsen in de kolom 'prognose datum projectbeslissing'.

Maatregelen Basispakket – Bevoegde gezagen en initiatiefnemers					
Nr	Naam maatregel	Initiatiefnemer	Voortgang snip fase / lopende activiteit.	Prognose datum projectbeslissing	Prognose oordeel
Boven-Rijn/Waal					
1	Obstakelverwijdering Suikerdam en polderkade naar de Zandberg	Rijkswaterstaat	SNIP 2A in voorbereiding	Q3 2010 (*)	
2	Extra uiterwaardvergraving Millingerwaard	Rijkswaterstaat	Plan van aanpak in voorbereiding	Q3 2010 (*)	
3	Dijkteruglegging Lent	Gemeente Nijmegen	Plan van aanpak in voorbereiding	Q1 2010 (*) (**)	
4	Kribverlaging Waalbochten (161 kribben)	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing (SNIP 3/5) in voorbereiding	Q3 2011	
5	Kribverlaging Midden-Waal (253 kribben)	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing (SNIP 3/5) in voorbereiding	Q3 2011	
6	Kribverlaging Waal- Fort St. Andries (167 kribben)	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing (SNIP 3/5) in voorbereiding	Q3 2011	
7	Kribverlaging Beneden Waal (161 kribben)	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing (SNIP 3/5) in voorbereiding	Q3 2011	
8	Uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en Dijkverlegging Buitenpolder Het Munnikenland	Waterschap Rivierenland	Snip 2A in voorbereiding	Q1 2010	
Benedenrivierengebied					
9	Uiterwaardvergraving Bedrijventerrein Avelingen	Gemeente Gorinchem	SNIP 3 in voorbereiding	Q3 2011	
10	Ontpoldering Noordwaard (meestromend)	Rijkswaterstaat	SNIP 3 in voorbereiding	Q1 2009	
11	Ontpoldering Overdiepsche Polder (meestr.)	Provincie Noord-Brabant	Snip 3 in voorbereiding	Q1 2009	
12	Kadeverlaging Biesbosch	Rijkswaterstaat	Start (eventueel) na SNIP 3 Noordwaard	Q1 2013	
13	Dijkverbetering Amer / Donge	Waterschap Brabantse Delta	Bestuursovereenkomst in voorbereiding	Q1 2012	
14	Dijkverbetering Steurgat / Land van Altena	Waterschap Rivierenland	Plan van aanpak in voorbereiding	Q1 2012	
15	Dijkverbetering Bergsche Maas / Land van Altena	Waterschap Rivierenland	Plan van aanpak in voorbereiding	Q1 2012	
16	Dijkverbetering Oude Maas / Hoeksche Waard	Waterschap Hollandsche Delta	Bestuursovereenkomst in voorbereiding	Q1 2012	
17	Dijkverbetering Oude Maas / Voorne Putten	Waterschap Hollandsche Delta	Bestuursovereenkomst in voorbereiding	Q1 2012	
	Zuiderklip	Rijkswaterstaat	Bezig met oplevering veiligheidsniveau	Gereed	
18	Berging op het Volkerak Zoommeer	Rijkswaterstaat	SNIP 2A in voorbereiding	Q1 2012 (*)	
Pannerdensch Kanaal, Neder-Rijn en Lek					
19	Uiterwaardvergraving Huissensche Waarden	Private partij	Geen SNIP-sturing, wel projectbesluit.	Q1 2009	
20	Uiterwaardvergraving Meinerswijk	Gemeente Arnhem	Bestuursovereenkomst in voorbereiding	Q3 2011 (*)	
21	Uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden	Rijkswaterstaat	Snip 2a in voorbereiding	Q4 2010 (*)	
22	Uiterwaardvergraving Middelwaard	Rijkswaterstaat	Snip 2a in voorbereiding	Q1 2010 (*)	
23	Uiterwaardvergraving De Tollewaard	Rijkswaterstaat	Snip 2a in voorbereiding	Q3 2010 (*)	
24	Obstakelverwijdering Machinistenschool Elst	Rijkswaterstaat	Snip 2a in voorbereiding	Q1 2010 (*)	

Maatregelen Basispakket – Bevoegde gezagen en initiatiefnemers					
Nr	Naam maatregel	Initiatiefnemer	Voortgang snip fase / lopende activiteit.	Prognose datum projectbeslissing	Prognose oordeel
25	Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard	Provincie Utrecht	SNIP 2a in voorbereiding op basis ambitie discussie provincie Utrecht	Q3 2009 (*)	
26	Dijkverbetering Neder-Rijn Geldersche Vallei	Waterschap Vallei en Eem	Aangehouden /noodzaak bezien afhankelijk van hydraulisch effect andere maatregelen	Q1 2012	
27	Dijkverbetering Neder-Rijn / Betuwe / Tieler- en Culemborgerwaard	Waterschap Rivierenland	Plan van aanpak in voorbereiding	Q1 2012	
28	Dijkverbetering Neder-Rijn / Arnhemse- en Velpsebroek	Waterschap Rijn en IJssel	Bestuursovereenkomst in voorbereiding	Q4 2010 (*)	
29	Dijkverbetering Lek / Betuwe / Tieler- en Columborgerwaard	Waterschap Rivierenland	Plan van aanpak in voorbereiding	Q1 2012	
30	Dijkverbetering Lek / Alblasterwaard en de Vijfheerenlanden	Waterschap Rivierenland	Plan van aanpak in voorbereiding	Q3 2010 (*)	
31	Dijkverbetering Lek / Lopiker- en Krimpenerwaard	Waterschap Stichtse Rijnlanden	Bestuursovereenkomst in voorbereiding	Q4 2010	
IJssel					
32	Dijkverlegging Cortenoever	Waterschap Veluwe	Snip 2a in voorbereiding	Q3 2009	
33	Dijkverlegging Voorster Klei	Waterschap Veluwe	Snip 2a in voorbereiding	Q3 2009	
34	Uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard	Gemeente Deventer	Snip 2a in voorbereiding	Q1 2010	
35	Uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden	Provincie Overijssel	Snip 2a in voorbereiding	Q1 2010 (*) (**)	
36	Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld	Provincie Gelderland	Snip 2a in voorbereiding	Q1 2011 (*)	
37	Uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden	Gemeente Zwolle	SNIP 3 in voorbereiding	Q3 2008 (*)	
38	Dijkverlegging Westenholte	Provincie Overijssel	SNIP 3 in voorbereiding	Q3 2008 (*)	
39	Zomerbedverlaging Beneden-IJssel	Rijkswaterstaat	Snip 2a in voorbereiding	Q1 2012	
	Hondsbroeksche Pleij	Rijkswaterstaat	Reeds met oplevering veiligheidsniveau	Gereed	

Legenda	Mijlpaal van deze fase
Op	Getekende projectopdracht bestuursovereenkomst
Pa	Goedgekeurd plan van aanpak, beheersplan, planning
s2a	Door staatssec. goedgekeurde SNIP 2a variantenkeuze
s3	Door staatssec. goedgekeurde SNIP 3 projectontwerp
Pb	Projectbesluit (planologisch juridisch kader)
S4	SNIP 4 Gegunde aanbesteding uitvoering
S5	SNIP 5 Uitvoeringsbeslissing
Ov	Oplevering veiligheidsniveau
S5aS6	SNIP 6 Opleverbesluit en overdracht naar eindbeheerders

Totstandkoming projectbeslissing	
	vertraging 1 jaar of meer
	vertraging projectbesluit tussen 3-12 maanden
	binnen range 3 maanden
	versnelling tussen 3-12 maanden
	versnelling meer dan 12 maanden

- * Huidige prognose uiterste data voor de projectbeslissing (zie bijlage 3 voor toelichting)
- ** Voor de maatregelen Keizers en Stobbenwaarden (van 1-7 2007 naar 1-1 2009) en Lent (van 1-7-2007 naar 1-7-2008) waren de PKB data van de projectbeslissingen aangepast aan de besluitvorming hierover.

Tabel 4.1: Voortgang Maatregelen

Aan het einde van de verslagperiode ligt voor bijna alle PKB-maatregelen een ondertekende bestuursovereenkomsten of projectopdracht. Alleen voor een vijftal dijkversterkingen, de kadeverlaging Biesbosch en de uiterwaardvergraving Meinerswijk ligt er nog geen bestuursovereenkomst en wordt bezien of al dan niet een bestuursovereenkomst afgesloten dient te worden en of de maatregel anderszins vorm kan krijgen.

In de verslagperiode zijn veel Plannen van Aanpak vastgesteld. Stond aan het eind van de vorige verslagperiode de teller op 9, inmiddels is voor in totaal 23 maatregelen het Plan van Aanpak vastgesteld.

Voor drie maatregelen is het projectbeslissingsvoorstel (SNIP3) ingediend in de verslagperiode. Het gaat om Ontpoldering Overdiepse Polder, Dijkverlegging Westenholte en Uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden. Daarmee staan deze op de drempel om de realisatiefase te starten. Versnellingsmogelijkheden lijken vooral mogelijk in de periode tussen de indiening van het SNIP3-voorstel en het uitvoeringsbesluit; waarvoor in de PKB standaard 24 maanden is aangehouden. Zo wordt een aantal uitvoeringsvoorbereidende werkzaamheden gedaan tussen de indiening van de SNIP3 en het sluiten van de realisatieovereenkomst en zo worden gelijktijdig met de ter visielegging van het projectbesluit, de hoofdvergunningaanvragen bij het bevoegd gezag aangevraagd.

4.2 Ontwikkelingen per riviertak

4.2.1 Voortgang Boven-Rijn/Waal

Algemeen

Alle maatregelen in deze riviertak vorderen, zij het wat betreft Lent, Millingerwaard en Suikerdam met enige vertraging.

Dijkeruglegging Lent

In de verslagperiode is de bestuursovereenkomst met de gemeente Nijmegen getekend. Veel tijd is gestoken in de opstelling van een breed ruimtelijk plan. Samen met de initiatiefnemer wordt nu gezocht naar mogelijkheden voor versnelling teneinde oplevering veiligheidsniveau ultimo 2015 te kunnen realiseren. In de afgelopen jaren is al wel circa 50% van het benodigde vastgoed aangekocht. In de afgelopen verslagperiode is hierin een verdere versnelling aangebracht.

Suikerdam en Millingerwaard

De maatregelen obstakelverwijdering Suikerdam en uiterwaardvergraving Millingerwaard hebben een nauwe relatie met de al lopende NURG-

---

projecten in het gebied. Om die reden is ook gekozen voor een verbinding van deze maatregelen met de NURG-projecten. Omdat de verbinding tevens een risico vormt voor de aan tijd gebonden Ruimte voor de Rivier projecten is in het Plan van Aanpak nadrukkelijk een ontkoppelmogelijkheid ingebouwd.

4.2.2 Voortgang Benedenrivierengebied

Algemeen

Twee maatregelen in dit gebied, Avelingen en Noordwaard, werken momenteel de voorkeursvariant uit en voor de ontpoldering Overdiepse Polder is een projectbeslissingsvoorstel ingediend. De bestuursovereenkomsten met waterschap Rivierenland zijn getekend en met waterschap Brabantse Delta in voorbereiding. Voor de dijkverbeteringen Oude Maas/Hoeksche Waard en Oude Maas/Voorne Putten wordt de samenhang met het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) bezien en wordt nagegaan in hoeverre dit een bestuursovereenkomst overbodig maakt.

Voor de maatregel Berging op het Volkerak Zoommeer is het Plan van Aanpak vastgesteld.

Ontpoldering Noordwaard

In de verslagperiode is veel aandacht uitgegaan naar het project. Niet in de laatste plaats omdat prins Willem-Alexander op 7 mei onder grote belangstelling het aangrenzende natuurproject Noordwaard heeft geopend. Gebleken is dat het project meer tijd vergt dan aanvankelijk ingeschat. De afgegeven datum van Q1 2009 voor de projectbeslissing zal waarschijnlijk enige maanden opschuiven. Dit komt o.a. doordat de dijkversterking ten westen van het Steurgat (scopewijziging t.o.v. PKB; zie hoofdstuk 3) integraal onderdeel wordt van het project. Verdere oorzaak is dat werkendeweg onderkend wordt welke detaillering en tijdsbeslag het (eerste) Rijksinpassingsplan uit de nieuwe Wet Ruimtelijke Ordening vraagt.

Ontpoldering Overdiepse Polder

De provincie Noord-Brabant heeft haar projectbeslissingsvoorstel (SNIP3) ingediend. De Staatssecretaris neemt de projectbeslissing / SNIP3 voor Overdiepse Polder wanneer de raming definitief is.

De provincie Noord-Brabant werkt aan een provinciaal inpassingsplan voor de Overdiepse Polder (in plaats van het in de PKB onder de vorige WRO voorziene gemeentelijke bestemmingsplan). Daarnaast zal de provincie de uitvoeringsbesluiten gaan coördineren.

Zuiderklip

Het project loopt vertraging op nu de Raad van State het bestemmingsplanbesluit nietig heeft verklaard wegens het ontbreken van

---

een MER. Het project is stilgelegd totdat de MER-procedure is doorlopen. Dit kan in principe snel, omdat de inhoudelijke gegevens al aanwezig zijn. De oplevering wordt nu uiterlijk 2010.

4.2.3 Voortgang Pannerdensch Kanaal, Neder-Rijn en IJssel

Algemeen

Zowel voor de uiterwaardvergravingen (Doorwerthsche Waarden, Middelwaard en De Tollewaard) als voor de kribverlagingen (Waalbochten, Midden-Waal, Waal-Fort St. Andries en Beneden Waal) in dit gebied wordt actief gezocht naar versnellingsmogelijkheden door fases te combineren. De Plannen van Aanpak van deze maatregelen zijn in de verslagperiode vastgesteld. Voor de maatregel Meinerswijk wordt niet medio 2008, zoals in de vorige VGR is gemeld, maar eind 2008 duidelijk of de gemeente Arnhem het initiatief voor de maatregel op zich neemt, afhankelijk van de EMAB-status. Vervolgens kan al dan niet een bestuursovereenkomst worden gesloten. Dit vormt nog geen bedreiging voor het opleveren van de maatregel uiterlijk 2015.

Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse uiterwaard en Heerenwaard

De geplande uiterwaardvergraving bij Vianen is door de provincie Utrecht aangegrepen om een bredere gebiedsinrichting te kunnen realiseren. De regionale samenwerking heeft inmiddels geleid tot een breedgedragen plan voor een zomerbedverlaging. De voordelen van het plan zijn groot: er wordt meer waterstandsdeling gerealiseerd en er worden minder kosten gemaakt. Weliswaar zal vertraagd een projectbeslissingsvoorstel (SNIP3) worden ingediend, maar de verwachte oplevering van de waterstandsdeling kan mogelijk al in 2011 worden gerealiseerd.

4.2.4 Voortgang IJssel

Algemeen

In het IJsselgebied zijn de eerste projectbeslissingsvoorstellen (SNIP3) ingediend voor de dijkverlegging Westenholte en de uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden. De overige planstudies zijn in volle gang.

Dijkverlegging Westenholte en Uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden

De provincie Overijssel en de gemeente Zwolle hebben voor respectievelijk de dijkverlegging Westenholte en de uiterwaardvergraving Scheller- en Oldeneler Buitenwaarden een projectbeslissingsvoorstel (SNIP3) ingediend. Ten behoeve van een soepele overgang naar de realisatiefase is een bestuurlijke samenwerkingsovereenkomst ontwikkeld die naar verwachting

---

in de komende verslagperiode door betrokken regionale partijen wordt ondertekend. Deze overeenkomst zal tevens als model voor de overige maatregelen worden gehanteerd.

Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld

In de planstudie wordt de uitwerking van de maatregel gecombineerd met de bredere gebiedsontwikkeling conform de motie Eigeman van 19 december 2006. Middels afgesproken toetsmomenten wordt voorkomen dat inrichtingsdiscussies te lang duren en de voortgang wordt belemmerd. Deze toetsmomenten zijn ook geëxpliciteerd in het in deze verslagperiode vastgestelde Plan van Aanpak. Grote onrust bij agrariërs heeft ertoe geleid dat een frequent watervoerende geul afgefallen is als een van de mogelijke varianten. Overigens gaat de PKB zelf ook al uit van agrarisch gebruik.

Zomerbedverlaging Beneden-IJssel en alternatieve maatregel

Hoogwatergeul Kampen

In de verslagperiode is voor de Hoogwatergeul Kampen en de Zomerbedverlaging IJssel de benodigde informatie verzameld om een eventueel omwisselbesluit te kunnen nemen. De belangrijkste punten die voor besluitvorming ten gunste van de Hoogwatergeul Kampen nog resterend zijn de volgende:

- sluitende financiering, omdat aanvullende middelen benodigd zijn;
- hydraulisch effect van de hoogwatergeul Kampen moet voldoende zijn om de zomerbedverlaging IJssel voor de korte termijn overbodig te maken;
- mogelijke hydrologische effecten.

Dijkverleggingen Cortenoever en Voorster Klei en alternatieve maatregel

Hoogwatergeul Zutphen

De regio is bezig met het opstellen van een alternatief voor de dijkterugleggingen en de ruimtelijke reservering voor de lange termijn. Het voorstel dat de regio in de verslagperiode in een Intergemeentelijke Structuurvisie heeft uitgewerkt, gaat uit van een dijkverlegging bij Cortenoever in combinatie met een buitendijkse geul ter hoogte van Zutphen voor de korte termijn en een dijkverlegging op de Voorsterklei voor de lange termijn. Omwille van overwegingen van ruimtelijke kwaliteit stelt de regio deze uitvoeringsvolgorde voor. Deze combinatie van 3 maatregelen kan voor de lange termijn een oplossing bieden voor de opgaven die in dit gebied liggen qua veiligheid, wonen en infrastructuur. De door de regio voorgestelde volgorde van uitvoeren resulteert voor de korte termijn echter niet in de vereiste waterstandsdaling: de taakstelling wordt ter hoogte van de Voorsterklei met 10 cm (30%) niet gehaald. Daarom worden de mogelijkheden onderzocht om zowel de beide dijkverleggingen als de buitendijkse geul uit te voeren, om de waterstandsdaling zowel voor de korte als de lange termijn te realiseren en ook aan de regionale wensen tegemoet te komen.

---

5 Risicomanagement en auditing

5.1 Risicomanagement binnen Ruimte voor de Rivier

Risicomanagement maakt een belangrijk onderdeel uit van de beheersing van het programma Ruimte voor de rivier. Risico's die zich daadwerkelijk voordoen kunnen immers van invloed zijn op de scope, de planning of de financiën van het programma. De risico's worden gemonitord zowel op programmaniveau als op maatregelniveau. Basis voor de risicobeheersing op programmaniveau is het risicoregister waarin de programmarisico's zijn gegroepeerd naar inhoudelijke thema's. Per risico is daarin tevens aangegeven welke beheersmaatregelen worden getroffen. Het risicoprofiel is voor zover mogelijk gekwantificeerd.

In de bestuursovereenkomsten en projectopdrachten met initiatiefnemers is de verantwoordelijkheid vastgelegd voor de risicoanalyse per maatregel en de keuze, uitvoering en evaluatie van bijbehorende beheersmaatregelen. In de overeenkomsten is ook vastgelegd dat de initiatiefnemer periodiek rapporteert over de risicoanalyse en beheersmaatregelen. Twee keer per jaar organiseert iedere initiatiefnemer een risicosessie volgens de programmaprocedure uitgangspunten. Maatregelrisico's die om beheersing op programmaniveau vragen zijn opgenomen in het risicoprofiel. De overige maatregelrisico's zijn bij de beschrijving van de voortgang van de maatregelen behandeld in hoofdstuk 4.

5.2 Beheersing van risico's op programmaniveau

De risico's op programmaniveau zijn gegroepeerd naar inhoudelijke thema's. Onderscheiden worden endogene en exogene risico's. Endogene risico's kennen een beïnvloedbare oorzaak waarop de beheersing kan worden gericht. Exogene risico's kennen een niet-beïnvloedbare oorzaak zodat de beheersing gericht moet zijn op de gevolgen van het risico. Het belangrijkste exogene risico is de autonome prijsstijging op het gebied van vastgoed en bouwkosten. In VGR 13 wordt evenals in VGR 11 een analyse van de actuele prijsontwikkeling opgenomen met de mogelijke gevolgen voor de uitgavenkant van het programma ten opzichte van het budget.

Voor de belangrijkste endogene risico's, waarvan de beheersing in eerste instantie een taak is van de programmadirectie Ruimte voor de Rivier, is een inschatting gemaakt naar gevolgen in tijd en geld. De kwantificering naar geld is hieronder in tabelvorm weergegeven.

Thema's Bedragen in € mln	PKB4 [€] verwachtingswaarde	Verwachtingswaarde begin verslagperiode	Verwachtingswaarde Einde verslagperiode
Procesrisico's	96,9	64,6	20,5
Grond	116,4	87,6	74,4
Vastgoed	40,0	23,4	20,3
Hydraulica/ Dijken	54,2	51,4	50,4
Natura 2000/ KRW	11,1	6,6	5,6
Overige	-	6,9	6,6
Markt & aanbesteding	-	19,4	10,6
Echt onvoorzien	65,4	65,4	65,4
Subtotaal	384,2	325,3	253,8
Opgetreden risico's		50,5	50,5
Totaal	384,2	375,8	304,3

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de verwachtingswaarde voor de programmerisico's in de verslagperiode fors neerwaarts is bijgesteld met meer dan 70 mln. euro. Bij alle thema's is de kans van optreden van financiële risico's verlaagd met vooral een uitschieter bij de procesrisico's.

Procesrisico's

De procesrisico's zijn met het vorderen van de planstudiefase duidelijk afgenomen. Voor alle grote maatregelen zijn bestuursovereenkomsten afgesloten en is de planstudiefase ook al goed op gang gekomen. De financiële risico's, die vooral kunnen voortkomen uit een niet adequate aanpak (in termen van besliskracht en kennis en kunde), zijn inmiddels sterk verminderd. De grootste daling in het financiële risicoprofiel is te herleiden tot de verminderde kans dat de overdracht van de gerealiseerde werken aan eindbeheerders niet soepel gaat. Die kans is gedaald doordat nu reeds overleg is over de voorwaarden waaronder overdracht aan de eindbeheerder zal plaats vinden. Hiermee wordt tevens het risico verder beperkt dat er vertraging optreedt bij de faseovergang van de planstudie naar de realisatiefase.

De tijdrisico's zijn nog steeds dominant binnen dit thema en de grootste risico's doen zich voor in de periode na de projectbeslissing. De vergunningverlening na SNIP3 vormt een groot tijdrisico voor de voortgang van de projecten. Als beheersmaatregel is daarom ingezet op bestuurlijke samenwerkingsovereenkomsten met Bevoegd Gezagen en op de wettelijke coördinatie-regeling volgens de WRO, waarin geregeld is dat slechts één beroepsprocedure op verschillende beschikkingen kan worden ingesteld.

Belangrijke beheersmaatregel voor een soepele procesgang is ook de facilitering aan de initiatiefnemer. Onder andere is in de verslagperiode een handboek inzake vergunningenmanagement opgesteld dat aan de initiatiefnemers is gepresenteerd en toegelicht. Initiatiefnemers zijn erop gewezen om vergunningverleners zo vroeg mogelijk te betrekken teneinde een verklaring van het bevoegd gezag te verkrijgen omtrent het voornemen tot het afgeven van de benodigde vergunningen.

Vastgoed

De vastgoedrisico's kennen primair een tijdscomponent, namelijk het risico dat de grond niet tijdig vrij beschikbaar is voor de realisatie van het werk. Cruciaal daarbij is een tijdige start van het onteigeningstraject. In de verslagperiode is de procedure opgesteld en vastgesteld voor de onteigeningen die naar verwachting op zijn vroegst in de loop van 2009 starten. Nieuw feit is dat de inwerkingtreding van de nieuwe WRO per 1 juli 2008 ook consequenties heeft voor de administratieve onteigeningsprocedure waardoor onteigeningsprocedures met als planologische basis inpassingsplannen en/of projectbesluiten op grond van titel IV via het ministerie van VROM worden gevoerd. Bij een groot deel van de maatregelen zal de administratieve onteigening daarom pas kunnen starten na vaststelling van het ruimtelijk plan (bestemmingsplan, dan wel provinciaal of Rijksinpassingsplan) in plaats van bij de tervisielegging. Dit betekent enkele maanden extra doorlooptijd.

Het tijdig voorhanden hebben van compensatiegronden is een belangrijke succesfactor voor minnelijke verwerving van agrarische bedrijven en gronden. In de verslagperiode is per maatregel het kritieke pad naar de start van de administratieve onteigeningen inzichtelijk gemaakt en is bij diverse maatregelen een inventarisatie uitgevoerd waarbij de behoefte van de eigenaren in kaart is gebracht. Hiermee kan een geschikt aanbod worden gedaan voor de betreffende eigenaren. In het contract dat de programmadirectie in de verslagperiode met de Dienst Landelijk Gebied (DLG) heeft afgesloten is vastgelegd dat voor 2008 zes geschikte ruilbedrijven worden aangeboden. Voor 2009 zullen nieuwe aanvullende prestatieafspraken met DLG op dit gebied worden afgesloten. Door een actieve aanpak op dit gebied moet worden voorkomen dat gezonde agrarische bedrijven hun bedrijfsvoering moeten stopzetten.

Hydraulica

Het risico dat de in de PKB per maatregel in cm's MHW-waarde uitgedrukte veiligheidsdoelstelling niet wordt gerealiseerd, vermindert. Doordat de planstudiefase vordert, zijn inmiddels al veel data beschikbaar. Voor acht maatregelen is inmiddels duidelijk dat de taakstelling wordt gerealiseerd en dat soms zelfs een overmaat aan rivierverruiming wordt gerealiseerd. Voor de andere maatregelen is nog geen uitspraak te doen

---

gezien de fase waarin het ontwerpproces zich bevindt. De reservering voor eventuele additionele maatregelen is daarom voorlopig gehandhaafd.

Grondrisico's

Het risico bestaat dat er niet tijdig voldoende bestemmingen zijn voor de toepassing van overtollig bodemmateriaal. Met de inwerkingtreding van het Besluit bodemkwaliteit (Bbk) per 1 januari 2008 is het risicoprofiel verminderd. Naar verwachting wordt het "Uitvoeringskader Bbk – circulaire waterbodemsanering" deze zomer vastgesteld. Dan is duidelijk welke verplichtingen vanuit het Bbk en de Wet Bodembeheer (Wbb) gelden voor grondverzet in het beheergebied van Rijkswaterstaat. Het uitvoeringskader neemt dan de plaats in van de beleidsregels "Actief Bodembeheer Rijntakken en Maas (ABR/M)". De beleidsregels terzake zullen daartoe in de komende verslagperiode worden ingetrokken. De risico-inschatting zal met behulp van het uitvoeringskader Bbk worden herijkt in de komende verslagperiode.

Doordat het programma maximaal inzet op de werking van het Bbk, is het programma niet voornemens om depots onder het Wm-regime (Wet Milieubeheer) te ontwikkelen en is het bijbehorende risico nagenoeg verdwenen dat extra eisen worden gesteld aan isolerende voorzieningen als gevolg van de nieuwe grondwaterrichtlijn.

Natura 2000

De versterking van de ruimtelijke kwaliteit als neven doelstelling van Ruimte voor de Rivier laat het risico onverlet dat de doelstelling van de waterstandsverlaging op gespannen voet kan staan met het behoud en de ontwikkeling van Natura 2000 waarden. Voor het maken van de aansluiting tussen Natura 2000 en veiligheid/Ruimte voor de Rivier is in de verslagperiode veel werk verzet in de vorm van het Koepelplan Natura 2000 Rijntakken. Dit bevat bindende bestuurlijke afspraken over de beheerplannen voor de Natura 2000-gebieden langs de Rijntakken voor de periode 2009-2015. Deze afspraken behelzen vooral de volgende onderwerpen:

- Wijze waarop veiligheid (realisering PKB RvR, inclusief de reserveringen voor de lange termijn), KRW en natuur in het rivierengebied worden afgestemd;
- Vastleggen van bijdragen van beleid en projecten aan Natura 2000;
- Kaders voor de vergunningverlening Natuurbeschermingswet.

De definitieve versie van het Koepelplan zal naar verwachting in het komend half jaar worden vastgesteld door het Bestuurlijk Overleg Bovenrivieren (BOB) en worden gepubliceerd.

5.3 Auditing

In de verslagperiode zijn audits uitgevoerd op de Plannen van Aanpak van de volgende maatregelen:

- Dijkverleggingen Cortenoever en Voorster Klei;
- Kribverlagings Waal en Pannerdensch Kanaal;
- Hoogwatergeul Veessen Wapenveld;
- Zomerbedverlaging Beneden-IJssel;
- Berging Volkerak Zoommeer;
- Uiterwaardvergraving Middelwaard;
- Uiterwaardvergraving Tollewaard;
- Uiterwaardvergraving Doorwertsche Waarden;
- Obstakelverwijdering machinistenschool Elst;
- Obstakelverwijdering Suikerdam en Polderkade naar de Zandberg.

De auditresultaten zijn gebruikt bij de vaststelling van de Plannen van Aanpak. Alle Plannen van Aanpak zijn in de verslagperiode vastgesteld, waarbij waar nodig aanvullingen zijn aangebracht of nadere afspraken zijn gemaakt.

In de verslagperiode is op verzoek van de programmadirectie een tussentijdse audit uitgevoerd op de voortgang bij het project Noordwaard. Reden voor deze tussentijdse audit was de aangekondigde vertraging van de planstudiefase door de projectorganisatie Noordwaard. Op basis van de audit is de geactualiseerde planning gevalideerd en is de vertraging geaccepteerd.

6 De financiën van het programma

6.1 Algemeen

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de ontwikkelingen van het programmabudget, de programma-uitgaven en de aangegane verplichtingen, en de toegezegde en gerealiseerde ontvangsten in de periode van 01 januari 2008 tot en met 30 juni 2008. De diverse bedragen worden weergegeven in miljoenen euro's met één decimaal, zodat de uiteindelijke nauwkeurigheid 100.000 euro is. De weergave veroorzaakt bij optellingen kleine afrondingsverschillen.

6.2 Programmabudget

In de verslagperiode is het budget aangepast met de prijsindex bruto overheidsinvesteringen (IBOI). Verder is € 10 miljoen als bijdrage voor aanpassingen aan de Hanzelijn (ten gunste van de aanleg van de hoogwatergeul Kampen) in mindering gebracht op het budget voor Ruimte voor de Rivier. In december 2005 zijn afspraken gemaakt tussen de ministers van VROM en V&W en de gedeputeerden van Overijssel over de aanpassingen van de Hanzelijn om te anticiperen op de aanleg van de by-pass voor de IJssel bij Kampen.

Programmabudget Ruimte voor de Rivier					
Bedragen in miljoen EUR, inclusief BTW					
	Totaal VGR 11	Wijzigingen in	Totaal 30 juni	Prijsindexering	Totaal VGR 12
	(P.P. 2007)	verslagperiode	2008		(P.P. 2008)
		(P.P. 2007)	(P.P. 2007)		
PKB-fase	39,2	-	39,2	-	39,2
Planstudiefase	59,7	-	59,7	0,4	60,1
Uitvoeringsfase	2.040,8	10,0	2.030,8	35,3	2.066,1
Programmanagement	105,6	-	105,6	2,3	107,9
Totaal projectbudget (incl. BTW)	2.245,3	10,0	2.235,3	38,1	2.273,4

Tabel 6.1 het programmabudget per 30 juni 2008

Het programmabudget bedraagt nu € 2.273,4 miljoen. Het programma hanteert een bandbreedte in de raming van 34,5% (in de PKB was dit nog 37%). De bandbreedte betekent dat de verwachte uitgaven zullen uitkomen tussen € 1,4 miljard en € 3 miljard. Zie hiervoor ook de voorgaande VGR. Deze oorspronkelijke raming en de actualisatie ervan vinden plaats aan de hand van de vastgestelde PRI-systematiek (Project Ramingen Infrastructuur). Naarmate het project vordert zal de raming scherper worden en moet de bandbreedte navenant minder worden; namelijk 25% bij de variantkeuzebeslissing en 15% bij de projectbeslissing.

Zoals in de vorige VGR gedaan is, worden in de komende periode de verwachte uitgaven naar aanleiding van de actuele prijsindex en de dan genomen projectbeslissingen geactualiseerd en afgezet tegen het budget.

6.3 Uitgaven en aangegeven verplichtingen

In tabel 6.2 zijn de uitgaven in de verslagperiode aangegeven. In de verslagperiode is een totaalbedrag van € 41,3 miljoen uitgegeven. Grootste uitgaven betreffen de vastgoedtransacties van € 23 miljoen waarvan € 10 miljoen voor de maatregel Dijkteruglegging Lent en hetzelfde bedrag voor de bijdrage aan het Groenfonds (€ 10 miljoen), waar uit lopende vastgoedaankopen worden gefinancierd. De uitgaven zijn in lijn met het geplande kasritme voor het 1^e halfjaar 2008.

Ten laste van het programmabudget zijn kosten gemaakt die buiten de scope van het programma vallen. In de verslagperiode is voor € 0,9 miljoen een perceel aangekocht tegen marktwaarde ten behoeve van de lange termijnreservering die door de gemeente Zaltbommel nog onvoldoende in het bestemmingsplan was afgedekt. Hiermee is een ongewenste ontwikkeling voor de lange termijn voorkomen. Deze uitgaven zullen in het derde kwartaal worden gecorrigeerd naar artikel 11, HoofdWaterSysteem (HWS).

Uitgaven Ruimte voor de Rivier (€ mln. incl BTW)			
	Totaal VGR11	Uitgaven deze periode	Totaal VGR 12
PKB fase			
PKB organisatie Ruimte voor de Rivier	39,2	-	39,2
Lopende projecten	11,6	-	11,6
Planstudiefase	-	-	-
Boven-Rijn/Waal	5,3	0,2	5,5
Benedenrivierengebied	7,0	1,1	8,1
Ijssel	20,9	5,6	26,5
Pannerdensch Kanaal, Neder-Rijn, Lek	1,6	1,1	2,7
Uitvoeringsfase	-	-	-
Boven-Rijn/Waal	18,7	10,3	29,0
Benedenrivierengebied	17,5	4,2	21,7
Ijssel	0,7	1,0	1,7
Pannerdensch Kanaal, Neder-Rijn, Lek	1,8	1,6	3,4
Opgetreden risico's	48,5	-	48,5
Vastgoed	10,0	10,0	20,0
Compensatie-/Ruilgronden	2,8	0,0	2,8
Uitgaven buiten scope	-	-	-
Lange termijn reserveringen	-	0,9	0,9
Programmamanagement	-	-	-
Programmadirectie Ruimte voor de Rivier	17,7	5,3	23,0
Totaal artikel 16.02.02	203,3	41,3	244,6

Tabel 6.2 Uitgaven ruimte voor de rivier

In onderstaande tabel zijn de verplichtingen over de verslagperiode aangegeven.

Verplichtingen Ruimte voor de Rivier (€ mln. incl. BTW)			
	Totaal VGR11	Aangegane verplichtingen deze periode	Totaal VGR 12
PKB fase			
Projectorganisatie Ruimte voor de Rivier	39,2		39,2
Lopende projecten	11,6		11,6
Planstudiefase			
Boven-Rijn/Waal	9,6	1,7	11,3
Benedenrivierengebied	12,4	2,8	15,2
Ijssel	26,3	7,7	34,0
Pannerdensch Kanaal, Neder-Rijn, Lek	1,8	1,7	3,5
Uitvoeringsfase			
Boven-Rijn/Waal	18,6	11,7	30,3
Benedenrivierengebied	17,5	4,8	22,3
Ijssel	8,8	3,4	12,2
Pannerdensch Kanaal, Neder-Rijn, Lek	-	-	-
Opgetreden risico's	48,5	-	48,5
Vastgoed	10,0	10,0	20,0
Compensatie-/Ruilgronden	2,8	-	2,8
Verplichtingen buiten scope			
Lange termijn reserveringen		0,9	0,9
Programmamanagement			
Programmadirectie Ruimte voor de Rivier	20,6	9,9	30,5
Totaal artikel 16.02.02	227,7	54,6	282,3

Tabel 6.3 Verplichting ruimte voor de rivier

6.4 Kasritme Ruimte voor de Rivier

In onderstaande tabel is het kasritme opgenomen voor Ruimte voor de Rivier. Hierin is de loon- en prijsbijstelling 2008 verwerkt. Tevens is de in par. 6.2 genoemde budgetoverheveling ten behoeve van de aanpassingen Hanzelijn geëffectueerd. Op basis van deze cijfers zijn projecten in het Infrastructuurfonds en MIT/SNIP-projectenboek opgenomen.

Kasritme Ruimte voor de Rivier (€ mln. incl BTW)								
	T/m 2007	2008	2009	2010	2011	2012	Later	Totaal
<i>Prijspeil 2008</i>								
Budget								
Rijksbegroting IF 16.02.02	203,31	103,45	197,19	285,56	323,01	330,01	830,82	2.273,35
Kasritme RvdR								
Projectorganisatie Ruimte voor de Rivier	39,17	-	-	-	-	-	-	39,2
Planstudies	32,71	17,18	7,98	2,26			-	60,13
Uitvoeringsfase	113,74	76,11	178,85	273,06	312,75	320,13	791,48	2.066,12
Programmadirectie Ruimte voor de Rivier	17,70	10,17	10,35	10,24	10,26	9,88	39,34	107,93
Totaal Kasritme RvdR	203,31	103,45	197,19	285,56	323,01	330,01	830,82	2.273,35
Spanning Rijksbegroting vs Kasritme								

tabel 6.4 kasritme Ruimte voor de Rivier

6.5 Ontvangsten

Het programma kent een ontvangstentaakstelling van € 100 miljoen. In de verslagperiode is € 0,2 miljoen EU-subsidie ontvangen ten behoeve van Hondsbroeksche Pleij. Ontvangsten worden vooral verwacht op het gebied van EU-subsidies en uit de verkoop van extra gronden die voor de inrichting niet benodigd zijn. Op basis van ervaringsgegevens van andere projecten wordt er vanuit gegaan dat de vastgoedontvangsten naar verwachting uitkomen op een bedrag van € 10 tot 15 miljoen. De ontvangsten uit EU-subsidies bedragen naar verwachting circa € 17 miljoen. Het risico is derhalve groot dat de taakstelling van € 100 miljoen niet volledig wordt gerealiseerd.

Gerealiseerde ontvangsten Ruimte voor de Rivier 30 juni 2008			
(€ mln)	Totaal vorige perioden	Deze periode	Totaal
Projectgebonden ontvangsten	-	-	-
EU-subsidie	-	0,2	0,2
Overige ontvangsten	-	-	-
Totaal	-	-	0,2

Tabel 6.5: Gerealiseerde ontvangsten Ruimte voor de Rivier ultimo 30 juni 2008

6.6 Monitoring post onvoorzien

Onvoorzien Ruimte voor de Rivier (€ mln. Incl BTW)			
Prijspel: 2005	Bestuurlijke keuzes	Technisch	Totaal
Budget onvoorzien (stand bij PKB deel 4)	221,2	162,9	384,2
Ontrekking tot verslagperiode	48,5	2,0	50,5
Ontrekking in verslagperiode	-	-	-
Restant onvoorzien	172,7	160,9	333,7

Tabel 6.6: Benutting post onvoorzien

In deze verslagperiode zijn geen ontwikkelingen te melden.

Correspondentie met het Parlement

Een overzicht van de stukken die de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat in de verslagperiode over het programma aan de Tweede en de Eerste Kamer heeft gezonden.

- Op 7 april 2008 heeft de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat de aanbiedingsbrief bij de elfde voortgangsrapportage Ruimte voor de Rivier over de tweede helft van 2007 aan de Kamer gezonden (TK nr 30080, nr 31).
- Op 25 april 2008 heeft de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat een brief bij het assurance-rapport van de Departementale auditdienst over de elfde voortgangsrapportage over het programma Ruimte voor de Rivier aan de Tweede Kamer gezonden (TK nr 30080, nr 32).
- Op 24 juni 2008 zond de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat een lijst van vragen en antwoorden over de tiende en elfde voortgangsrapportage van programma Ruimte voor de Rivier (TK 30080, nr 33).

Bijlagen

Bijlage 1a

Budgetmutaties PKB-fase

Budgetmutaties en IBOI indexering PKB-fase			
Mutatie	Bedrag pp'02 (mln €)	Bedrag gecommuniceerd in Tweede Kamer	Bron: VGR-nr
PKB/TB	1.987,0	1.900 (1,9 mrd)	Basis
Geen scopewijzigingen			
Saldo scopewijzigingen	-		
Geen tegenvallers			
Saldo mee- en tegenvallers	-		
Overheveling budget naar projecten in uitvoering	117,0-	117 (pp2002)	1
Budget uit PKB-overig agv projectbesluit Hondbroeksche Pleij + Zuiderklip	49,5-	-51,5 (pp2004)	4
Toevoeging budget Hondbroeksche Pleij agv projectbesluit Hondbroeksche Pleij	44,7	46,5 (pp2004)	4
Toevoeging budget Zuiderklip agv projectbesluit Zuiderklip	4,8	5,0 (pp2004)	4
Correctie vanwege prijsdruk door ontwikkelingen in de bouw en doelmatig aanbesteden; verdeeld over Hondbroeksche Pleij -1,0, Zuiderklip 0,1; PKB overig -11,5 alle pp 2002)	12,6-	-13,1(pp2004)	4
Toevoeging vanuit Noodoverloop	191,5	200 (pp2005)	6
EU en projectgebonden ontvangsten	95,8	100 (pp2005)	6
Correctie aanbestedingsmeevallers	18,2-	-19 (pp2005)	6
Correctie op afrondingenverschillen	0,4	0,4 (pp 2006)	9
Saldo technische mutaties	139,9		
Totaal PKB / lopende projecten	2.126,9		
IBOI 2002-2006	105,6		
Totaal	2.232,4		

IBOI indexatie PKB-Fase

Prijsindexpercentages	
2002-2003	2,75%
2003-2004	1,23%
2004-2005	0,39%
2005-2006	0,66%

Bijlage 1b

Budgetmutatie Planstudie- en Uitvoeringsfase

Budgetmutaties (€ mln. incl. BTW)		
Mutatie	Bedragen	Bron: VGR-nr
PDR (pp 2006)	2.232,4	9 + PKB4
Geen scopewijzigingen		
Saldo scopewijzigingen	-	
Geen tegenvallers		
Saldo mee- en tegenvallers	-	
Technische mutaties	0,4	10
Saldo technische mutaties	0,4	
Totaal	2.232,8	
IBOI 2006-2007	12,4	10
Saldo prijsindexeringen	12,4	
Totaal (pp 2007)	2.245,3	
IBOI 2007-2008	38,1	12
Hanzelijn	10,0-	12
Saldo prijsindexeringen	50,4	

Prijsindexpercentages	
2006-2007	0,44%
2007-2008	1,48%

Bijlage 2

Bestuurlijke keuzes

Onvoorzien Ruimte voor de Rivier Bestuurlijke keuzes (€ mln. incl BTW)

Prijspeil: 2005

Schadeclaim gemeente Nijmegen	48,5
Totaal ontrekkingen	48,5

Bijlage 3

Vertragingen en planningsmutaties

Planningsmutaties projectbeslissingen				
Mijlpaal	Was	Wordt	Oorzaak	Bron: VGR-nr
Uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden	01-07-2007	01-01-2009	De datum 01-07-2007 was gebaseerd op de vroegere status van de maatregel als NURG-project en daarmee niet realistisch.	VGR 10
Dijkteruglegging Lent	01-07-2007	01-07-2008	Procesgang is stilgelegd tijdens de parlementaire behandeling van de PKB.	VGR 10
	Q3 2008	Q1 2010	Veel overlegtijd gestoken in combineren van meerdere doelen naast veiligheidsdoel.	VGR 12
Obstakelverwijdering Suikerdam	Q1 2009	Q3 2010	Er is voor gekozen in de planstudie aan te sluiten bij een lopend NURG-project, opdat gebied in samenhang wordt beschouwd.	VGR 12
Extra uiterwaardvergraving Millingerwaard	Q1 2009	Q3 2010	Er is voor gekozen in de planstudie aan te sluiten bij een lopend NURG-project, opdat gebied in samenhang wordt beschouwd.	VGR 12
Berging Volkerak Zoommeer	Q3 2009	Q1 2012	Samenhang met meerdere andere doelstellingen (scheepvaart, waterkwaliteit en verhouding zoet/zoutwater) in gebied maakt meer diepgaande afweging in planstudie noodzakelijk.	VGR 12
Uiterwaardvergraving Meinerswijk	Q3 2008	Q3 2011	Gemeente Arnhem wil relatie met stadsontwikkelingsproject leggen (EMAB). Daartoe is start planstudie getemporeerd.	VGR 12
Uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden	Q3 2008	Q4 2010	In PKB-planning onvoldoende tijd genomen voor valideren zoekrichtingen.	VGR 12
Uiterwaardvergraving Middelwaard	Q3 2008	Q1 2010	In PKB-planning onvoldoende tijd genomen voor valideren	VGR 12

Planningsmutaties projectbesluitingen				
Mijlpaal	Was	Wordt	Oorzaak	Bron: VGR-nr
			zoekrichtingen.	
Uiterwaardvergraving De Tollewaard	Q3 2008	Q3 2010	In PKB-planning onvoldoende tijd genomen voor valideren zoekrichtingen.	VGR 12
Obstakelverwijdering Machinistenschool Elst	Q3 2008	Q1 2010	In PKB-planning onvoldoende tijd genomen voor valideren zoekrichtingen.	VGR 12
Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden en stuweiland Hagestein	Q3 2008	Q3 2009	Gebiedsproces onder leiding van provincie Utrecht vraagt extra tijd, maar levert naar verwachting verkorte uitvoeringstijd op.	VGR 12
Dijkverbetering Lek/alblasserwaard en de Vijfheerenlanden	Q1 2008	Q3 2010	Dijkverbetering wordt in samenhang met andere maatregelen en programma's gezien.	VGR 12
Uiterwaardvergraving Keizers en Stobbenwaarden	Q1 2009	Q3 2009	Samenhang met andere Deventer-maatregel kan nu worden aangehouden. Realisatie voor 2015 komt niet in gevaar.	VGR 12
Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld	Q3 2009	Q3 2010	Voor de uitvoering van de Motie Eigeman is veel tijd ingeruimd om de bredere gebiedsontwikkeling mee te nemen in dit project.	VGR 12
Uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden	Q1 2008	Q3 2008	concept SNIP3-voorstel vroeg nog om extra consultatie en aanpassing van deeladviezen.	VGR 12
Dijkverlegging Westenholte	Q1 2008	Q3 2008	concept SNIP3-voorstel vroeg nog om extra consultatie en aanpassing van deeladviezen.	VGR 12

Bijlage 4

Overzicht van projecten uit het NURG-programma

Project	Riviertraject	Minimale bijdrage aan de PKB-taakstelling (in cm)
Uiterwaardvergraving Rijnwaardense uiterwaarden natuur	Boven-Rijn	11
Uiterwaardvergraving Millingerwaard natuur	Waal	6
Uiterwaardvergraving Bemmelse waarden natuur	Waal	5
Uiterwaardvergraving Afferdensche- en Deestsche waarden natuur	Waal	6
Natuurontwikkelingsproject Noordwaard	Benedenrivieren-gebied	17
Uiterwaardvergraving Renkumse Benedenwaard en Wageningen benedenwaard natuur en veerstoep Lexkesveer	Neder-Rijn	18
Uiterwaardvergraving Welsumerwaarden en Fortmonderwaarden natuur	IJssel	6-8